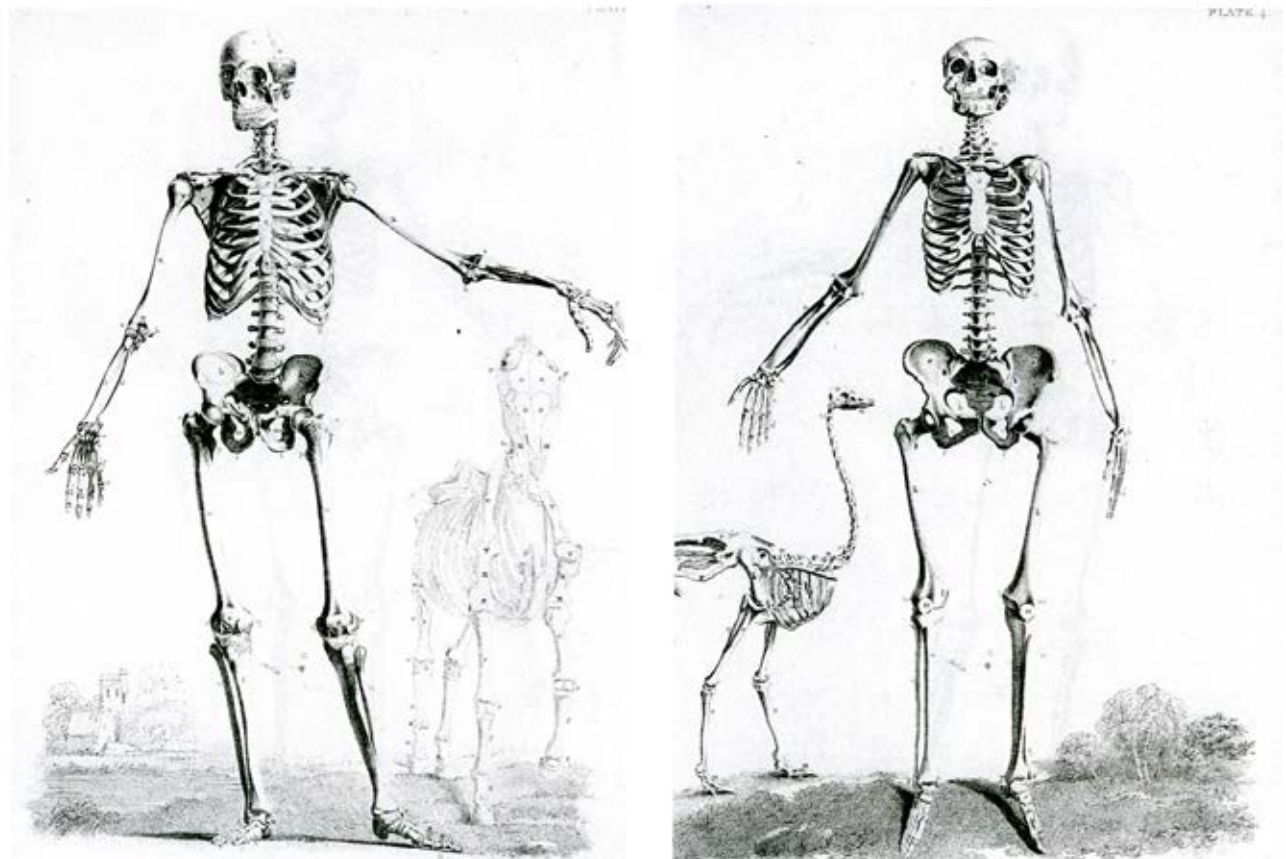

FOCUS :

Eén sekse of twee? Wetenschap in evolutie.

Twee modellen

Dat John Barclay (1758-1826) in zijn anatomieboek zowel het skelet van een vrouw als dat van een man opnam, maakte hem tot een typische wetenschapper van zijn tijd. Tot omstreeks 1750 bevatten anatomieboeken 'het menselijke skelet' - dat van een man. Daarna werd het hoe langer hoe vanzelfsprekender om beide seksen te tonen.

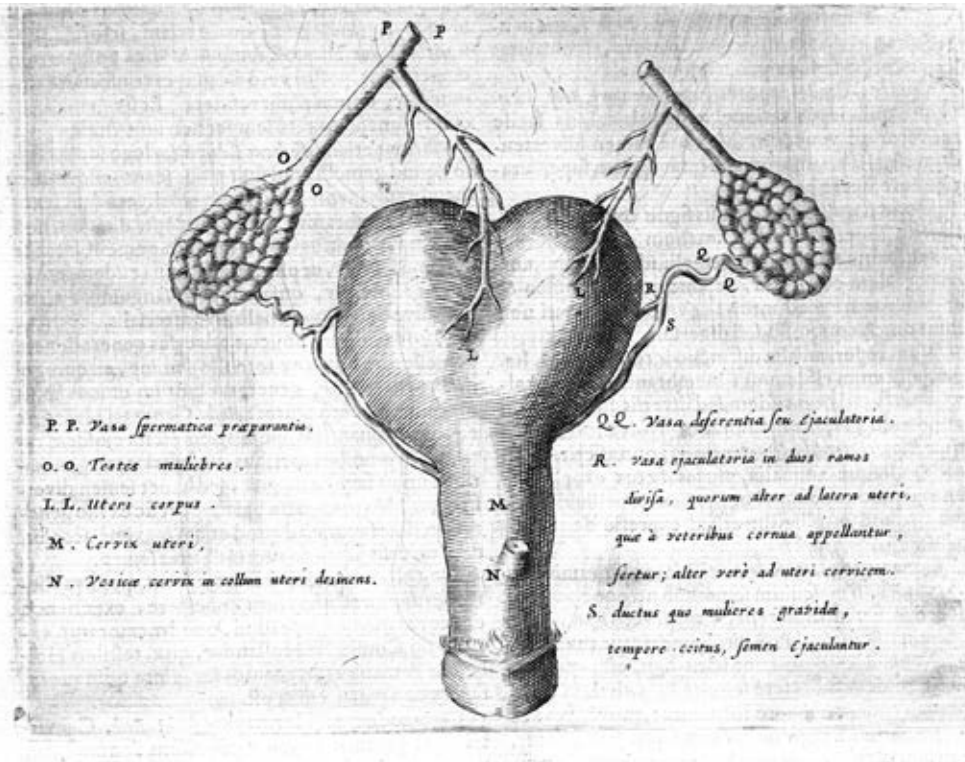

Tekening van een mannelijk en een vrouwelijk skelet uit: J. Barclay, *The anatomy of the bones of the human body*, Edinburgh, 1829.

De Amerikaanse historicus Thomas Laqueur onderzocht die verschuiving. Volgens hem begonnen Europese wetenschappers in de 18de eeuw op een andere manier naar het menselijke lichaam te kijken dan in de eeuwen ervoor. Hij noemt de periode vóór 1750 die van het 'éénseksemodel'. De dominante visie was toen dat mannen en vrouwen ongeveer hetzelfde lichaam hebben. Vanaf de 18de eeuw zagen artsen en wetenschappers die lichamen steeds vaker als grondig verschillend. Volgens Laqueur raakte het 'tweeseksenmodel' toen in zwang.

Eénseksemodel

Volgens het Westerse éénseksemodel hadden de lichamen van mannen en vrouwen hetzelfde basisontwerp, al waren de mannenlichamen perfecter uitgewerkt. Uit de klassieke oudheid kwam daarvoor het argument dat mannen meer vitaliteit, meer lichaamswarmte hadden dan vrouwen. Uit de theologie dat Adam méér naar Gods gelijkenis was geschapen dan Eva. Het éénseksemodel bevatte dus een hiërarchie (de man was de meerdere), maar verder allerlei gradaties van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Het was bijvoorbeeld denkbaar dat vrouwen plots man werden, omdat hun geslachtsorganen 'naar buiten vielen'. Of dat mannen menstrueerden of melk afscheidden.

Ter illustratie:

de geslachtsorganen van de vrouw, door Andreas Vesalius (1642). De vagina heeft de vorm van een penis; de eierstokken ('o') heten hier 'testes muliebres' of vrouwelijke testikels. Dit is hoe artsen sinds de oudheid de geslachtsorganen van mannen en vrouwen zagen: ze hadden dezelfde vorm, maar zaten bij vrouwen binnen in het lichaam.

Andreas Vesalius, *De humani corporis fabrica*, Amsterdam, 1642. Universiteitsbibliotheek KULeuven. Illustratie overgenomen uit Greet Draye en Camille Creyghton. *Passages: de negentiende eeuw*, Averbode, 2011, p. 153.

Tweseksenmodel

In de 19de eeuw, toen het tweseksenmodel domineerde, behoorde die glijdende schaal van mannelijkheid en vrouwelijkheid tot het verleden. Het onderscheid tussen man en vrouw was duidelijk, of hoorde dat toch te zijn. Een vrouw was één en al vrouwelijkheid, in lichaam en geest, een man één en al mannelijkheid.

Het geloof in fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen was zo groot, dat wetenschappers die verschillen overal zochten. Ook waar er uiteindelijk geen bleken te zijn, bijvoorbeeld in zenuwbanen en bloedvaten. Aan die sterk verschillende lichamen koppelden ze verschillende, zelfs tegengestelde talenten: denken of voelen, vernieuwen of behouden, leiden of zorgen. Die verschillen verantwoordden op hun beurt de aparte taken van mannen en vrouwen in de samenleving.

Wetenschap en samenleving

Volgens Laqueur kwam de evolutie van éénseks- naar tweeseksenmodel er niet door een betere kennis van het menselijke lichaam, maar omwille van maatschappelijke evoluties. Wetenschappers vonden meer verschillen tussen mannen en vrouwen *omdat* ze er meer belang aan hechtten. En niet: ze vonden meer verschillen en hechtten er *dus* meer belang aan.

Laqueur denkt dat het Verlichtingsdenken van de 18de eeuw een rol speelde. Het werd moeilijker om 'de goddelijke schepping' als argument te gebruiken voor de dominante rol van de man in de samenleving. Er waren nieuwe argumenten nodig, en die werden gevonden in biologische verschillen.

Seksisme en racisme

Sommige 19de-eeuwse wetenschappers probeerden ook verschillen tussen 'rassen' vast te stellen. Ze maten schedels, wogen hersenen enz. Gezien de koloniale context, is het weinig verrassend dat ze vooral verschillen zochten en vonden in het voordeel van Europeanen (en meer bepaald Europese mannen).

RAS	MANNEN	VROUWEN
Europees	1367	1206
Oceanisch	1319	1219
Amerikaans	1305	1187
Aziatisch	1304	1194
Afrikaans	1293	1211
Australisch	1214	1111

Inhoud van de schedel bij mannen en vrouwen in cm³ in verschillende 'rassen'. De Italiaanse antropoloog Cesare Lombroso nam deze tabel op in zijn boek La femme criminelle et la prostituée, 1896, p. 24.

"Algemeen gesproken kan men dus zeggen dat het vrouwelijke schedeltype op verschillende manieren dat van een kind benadert, en nog meer dat van inferieure rassen. Aan dat feit lijkt een ander merkwaardig gegeven gekoppeld, met name dat de afstand tussen beide seksen, gemeten aan hun schedelvolumen, toeneemt met de perfectie van het ras. De Europese man staat dus verder boven de Europese vrouw dan de neger boven de negerin."

Carl Vogt, *Leçons sur l'homme, sa place dans la création et dans l'histoire de la terre*, Paris, Reinwald, 1865, p. 99.

Op onderzoek naar rassenverschillen kwam er al eind 19de eeuw veel kritiek, omdat keer op keer bleek dat de gevonden verschillen niet bestonden. Anno 2012 heeft het geen enkele geloofwaardigheid meer. Naar man/vrouw-verschillen gebeurt er wel nog steeds veel onderzoek, bijvoorbeeld naar een verschillende werking van de hersenen. Over zin of onzin hiervan, en over de betrouwbaarheid van de resultaten, zijn wetenschappers het grondig oneens.

[Neem ook een kijkje bij wat denk jij, gelijk of verschillend?](#)